

Yhteistoimintaa vailla yhtenäisyyttä

Richard Sennett: *Together. The Rituals, Pleasures and Politics of Cooperation*. New Haven & Lontoo: Yale University Press, 2012, 324 s.
ISBN 978-0-300-11633-5

Together on keskimäinen osa Richard Sennettin *homo faber*-tematiikkaa käsittelevässä trilogiassa, joka tarkastelee ihmistä elämän tekijänä konkreettisten käytäntöjen kautta. Ensimmäisessä osassa *Craftsmanship* käsiteltiin pyrkimystä tehdä esineitä hyvin, tekemisen itsensä vuoksi. *Together*-teoksessa tekemisen tematiikkaa katsotaan yhteistoiminnan kannalta. Trilogian kolmas, tekeillä oleva osa *Making Cities* käsittelee sitä, miten tekemisen taidon ja yhteistoiminnan ymmärrys voi tuottaa paremmin suunniteltuja ja toteutettuja kaupunkoja. Kaikissa osissa sosiaalinen, inhimillinen ja materiaallinen kietoutuvat tiiviisti yhteen. Kutakin osaa voi hyvin lukea erillisenä teoksena, vaikka sisältö ja näkökulmat avautu-

vat paremmin useampaa teosta lukiessa.

Miksi tarkastella jälleen kerran ihmisten yhdessä olemisen ja toimimisen muotoja ja mahdollisuuksia? Teoksen keskeinen kysymys on, miten toimia yhdessä erilaisten ihmisten kanssa silloinkin, kun se ei ole miellyttävää ja kun osapuolilla ei ole yhteistä taustaa eikä välttämättä edes yhteisiä tavoitteita. Yhteistyö (*cooperation*) on – kuten esineiden valmistus – käytännöllinen taito. Yhteistoiminta edellyttää toisten ymmärtämistä ja keskinäistä vastaanottavaisuutta ja on silloinkin usein täynnä vaikeuksia ja epäselvyyksiä.

Sennett motivoi yhteistoiminnan tarkastelun tärkeyttä aikalaisdiagnostisella luonnehdinnalla siitä, että sekä Yhdysvallat että Eurooppa ovat ”tribalisoituneet”: ihmiset hakeutuvat samoin ajattelevien seuraan sen sijaan, että yrittäisivät elää erilaisten ihmisten kanssa. Tribalismiin liittyy kuvitelma siitä, että tietää toiset heitä tuntematta. Vaikkei ajatuksen tueksi tuoda empiiristä näyttöä, siihen on helppo yhtyä – erityisesti, jos miettii, kuinka keskeiseen asemaan ”vertaisten” tai samanhenkisten ihmisten keskinäinen jakaminen on ”yhteisöllisyyttä” koskevassa yhteiskunnallisessa ymmärryksessä ja tukimuodoissa nostettu. Etsiessään

perustaa yhteisyydelle erilaisten kesken Sennett liikkuu samalla alueella Ash Aminin kanssa, joka kirjassaan *Land of Strangers* (2011) toteaa yhteisön ulossulkevuuden estävän yhteisyyttä erilaisten kesken.

Näkökulma on tuore, koska yhteisöä tarkastellaan useimmissa keskustelussa lähtökohdattaisen myönteisenä asiana. Lisäksi ainakin suomalaisissa keskusteluissa ”yhteisöllisyys” pikemminkin laajennetaan koskemaan kaikenlaista yhdessä olemista ja tekemistä kuin jotain tarkemmin määritettyä yhteisyyden muotoa, jolla on omat piirteensä. Sennett tarkastelee yhteisyyden rakentumista ja rakentamista sekä näiden seurauksia tavalla ja näkemyksellä, jolla on annettavaa niin akateemisiin kuin suuremman yleisön keskusteluihin monimuotoisesta yhteiskunnasta, jossa tarvitaan ylirajaisia työntekijöitä ja toimintaa yli etnisten, rotuun, uskontoon ja elämäntapoihin liittyvien rajojen.

Pohtiessaan nykyajan kysymyksiä Sennett lähtee liikkeelle Aristoteleen poliiksen ajatuksesta. Kaupungin aikaansaamiseksi tarvitaan toimintaa nimenomaan erilaisten, ei samanlaisten, kesken. Sennett määrittelee yhteistoiminnan (*cooperation*) yksinkertaisesti vaihdoksi, jossa osapuolet jol-

lain tavoin hyötyvät kohtaamisesta. Hän ottaa esimerkkejä luonnosta pyrkiessään näyttämään, että kaikki ”sosiaaliset eläimet” tekevät yhteistyötä saavuttaakseen enemmän kuin yksin. Yhteistoiminnan moninaiset muodot kulkevat käsi kädessä kilpailun kanssa esimerkiksi markkinoiden, diplomatian ja politiikan tapauksissa. Sen sijaan erilaisissa rituaaleissa yhteistoiminta on usein itseisarvo. Yhteistyön lähtökohdaksi yhteistoiminnallinen mielentila on sellainen, joka suuntautuu toiseen konflikteja pelkäämättä, vaikka ei ymmärtäisikään tätä.

Sennettin mielestä moderni yhteiskunta kuitenkin rapauttaa (*de-skill*) ihmisten yhteistoiminnan käytäntöjä tuottamalla maailmaan neutraalisti orientoituvia ihmisiä, jotka eivät toimi yhdessä. Yhteistoiminta erilaisten kesken on dialoginen taito. Sennett asettaa vastakkain dialektisuuden ja dialogisuuden ajatukset. Dialektisuudessa pyritään synteisiin tai ”*common groundin*” löytämisen pohjalta yhtenäisyyteen. Dialogisuudessa sen sijaan tarkoitus on, että kukin osapuoli tiedostaa ja alkaa ymmärtää omia ja toisen näkökulmia. Samankaltainen ero on sympatialla, jossa samastutaan toiseen ja yhteistoiminnassa tätä hedelmällisemmällä empatialla, jossa toinen kohdataan nimenomaan toisena.

Kirja jakaantuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa tarkastellaan yhteistoiminnan muotoutumisen ja vahvistumisen dynamiikkaa. Osan teemoja ovat esimerkiksi ”sosiaalinen kysymys”, erilaisten solidaarisuuden muotojen muodostuminen ja dynamiikka, työpaja yhteistoiminnan muotona, yhteistoiminnan ja kilpailun hauras tasapaino, vaihdon eri muodot, rituaalinen voima yhteistoiminnan rakentamisessa sekä arkielämän huomaavaisuus (*civility*). Kysymyksiä tarkastellaan moninaisten historiallisten tapausten valossa, mukaan lukien Pariisin vuoden 1900 maailmannäyttelyn *The Social Question* -osasto, vasemmiston kaksi tapaa ratkaista solidaarisuuden ongelma (Owen vs. Marx) sekä entisten orjien rakentamien työpajojen tarkastelu. Rituaalien hahmotamisessa Sennett nojautuu antropologiseen kirjallisuuteen. Tämän osan tärkein anti pohjoismaiseen ajatteluun yhteisyydestä ja ”yhteisöllisyydestä” on erilaisten solidaarisuuden muotojen historiallinen ja analyttinen erittely ylhäältä alas -solidaarisuuden ja alhaalta ylös -solidaarisuuden välillä. Sennett tekee uskottavalla tavalla näkyväksi sen, miten solidaarisuuden tietoinen taivoittelu ylhäältä päin – kuten pohjoismaisessa mallissa – hyvistä tarkoituspäristä huolimatta ehkäisee ruohonjuuri-

tason toimintaa ja toiminnan inklusiivisuutta. Myös työpajan yhteistoiminnan tarkastelu on kiinnostava. Sen sijaan rituaalien käsittely jää suhteellisen pintapuoliseksi.

Toisessa osassa tarkastellaan yhteistoiminnan rapautumista etenkin Sennettin itse tutkimissa Bostonin tehtaissa, Wall Streetillä ja Silicon Valleysssa sekä yhteistoimintaa rapauttavia piirteitä, kuten eriarvoisuutta. Yhteistoimintaan halutonta ja kykenemätöntä minuutta hahmotellaan psykoanalyttisten näkökulmien valossa. Empiiriset tapaukset ja niiden erittely ovat kiinnostavia, psykoanalyttinen tarkastelu sen sijaan valitettavan ohutta ja fukusoimatonta.

Kolmannessa osassa keskitytään yhteistoiminnan vahvistumisen ja vahvistamisen teemoihin. Siinä syvennetään työpajan idean ja käytäntöjen tarkastelua sekä pohditaan jokapäiväistä diplomatiaa ja yhteisön kysymystä. Työpajan rytmien ja rituaalien tarkastelu pitää sisällään ei-verbaalisen, ruumiillisen viestinnän ja yhteistoiminnan sekä materiaalien työstämisen teemoja. Erityisesti rytmien ja materiaallisen vastuksen kanssa työskentelyn analyysi on innostava. Osvat analogiat materiaallisen ja sosiaalisen välillä ovat erityisen raikkaita, ja Sennett rinnastaa myös esineiden

korjaamisen ja kunnostamisen yhteisyyden korjaamiseen ja kunnostamiseen. Materiaalisena tapauksena on Berliinin *Neues Museum*, jonka korjaustyö jätti pommituksen tuhot näkyviin yleisön koettaviksi. Sennett erittelee kolme korjaamisen muotoa (*restoration, remediation ja reconfiguration*), joissa kussakin toimitaan eri tavoin. Vaikka analogia tästä sosiaalisen alueelle jää osin hapuilevaksi ja keskeneräiseksi, sosiaalisten sidosten murtumien tutkijana innostuin juuri tästä osioista. Rekonfiguraation ajatus rinnastui mielessäni Norbert Eliasin *What is Sociology?* -teoksessa esiin nostamaan ajatukseen sidoksista ja valensseista ja näiden murtumisesta. Jokapäiväisen diplomatian teema sen sijaan on tärkeä siksi, ettei moninaistuvassa Suomessa ole enää mahdollista tai haluttavaa rakentaa yhteisyyttä samankaltaisuuden oletuksen varassa.

Together tarjoaa monia teräviä ja hyödyllisiä analyttisiä erotteluja selventämään yhteisyyden ja yhteistoiminnan kysymystä. Toisaalta kirjassa on liikaakin erilaisia aineksia ja ajatuksia, joista osa jää hajanaisiksi ja pintapuoliksi. Vaikka suomalainen lukija saattaa harhaantua pitämään Sennettin ajattelua lähinnä aikalaisdiagnostisena, itse luen teosta toisin. Teosta toki motivoivat aikalaisdiagnostiset ainekset siitä, miten nyky-yhteiskunta

hylkii rauhallista paneutumista tekemiseen ja yhteistoimintaan itseisarvoisina pyrkimyksinä. Luen kuitenkin Sennettin tuoretta tuotantoa yhteiskuntafilosofisena puheenvuorona, joka ammentaa empiirisistä tapauksista ja historiallisista kuvauksista, ja jossa Sennett on palannut keskusteluun oppiäitinsä Hannah Arendtin kanssa. *Together* edustaa sellaista amerikkalaisen yhteiskuntatieteen genreä, joka syntyy teoreettisten ajatusten, empiiristen havaintojen ja yhteiskunnallisesti keskeisten kysymysten välisestä liitosta. Taustalla on ajatus avoimesta yhteiskunnasta ja osallisuudesta vailla pakotettua ja taustaan perustuvaa yhtenäisyyttä. Kuluksen yhteisö- ja yhteisöllisyysretoriikan sijaan suomalaisiinkin keskusteluihin tarvitaan tällaisia tulokulmia, jotka avavat kuulumisen ja osallisuuden ehtoja toisin.

Tyylin helppotajuisuuden ja populaarin selittämisen ei kannata antaa häiritä. Hyvä kirja ei ole sellainen, jossa kaikki on kohdallaan, vaan sellainen, joka herättää pohtimaan ja katsomaan toisin. *Together* on sellainen kirja. Toivottavasti suomalaiset lukijat näkevät hienot puut moninaisen metsän joukosta ilman liiallista tarvetta määritellä, mistä Sennettissä on kysymys.